

RAPSKE VITEŠKE IGRE

PETRA DOMAĆINOVIĆ
Ekonomska škola Mije Mirkovića
Ivana Filipovića 2
HR-51000 Rijeka
domacinovicp@gmail.com

UDK 394.7
Prethodno priopćenje
Preliminary communication
Primljeno/Received: 22.02.2019.
Prihvaćeno/Accepted: 11.03.2019

U ovom članku opisuje se otok Rab, otok sunca, mora i ljepote, bogat prirodnim znamenitostima kao i kulturnim. Od kulturno – povijesne baštine značaj se pridaje rapskim viteškim igrama, koje su glavna sastavnica srednjovjekovnog festivala Rabske fjere, a održavaju se u čast našeg zaštitnika sv. Kristofora. Donosim opis Raba, male otočke sredine, a njene velike, poznate povijesti koja se jako dobro čuva i prenosi s koljena na koljeno. Svrha ovog rada je upoznati Rab i njegov kulturni identitet, koji seže u daleki srednji vijek, u događaje koji su obilježili ovaj predivan otok do dana današnjeg. Posebna pozornost pridana je rapskim viteškim igrama čiju su važnost potvrdili član i umirovljeni predsjednik Udruge rapskih samostreličara, a čiji se najveći doprinos očituje kroz vrlo dobro znanu i nagrađivanu manifestaciju Rabsku fjeru.

Ključne riječi: Rab, kulturna baština, srednji vijek, sv. Kristofor, Rabska fjera, Rapske viteške igre, Udruga rapskih samostreličara.

Uvod

Otok Rab kvarnerski je otok Velebitskim kanalom odijeljen od kopna. Karakteristično za Rab, što se tiče samog reljefa, jest ritam uzvisina i polja koja se spajaju te ga čine neobično lijepim. Oko samog Raba nalazi se puno otočića koji zajedno s njim čine rapsku otočku skupinu, to su otoci Grgur, Goli otok, Dolin, a toj otočkoj skupini pripada i sjeverozapadni dio otoka Paga, poluotok Lun. Mnogi su ga nazivali otokom sunca, mora i ljepote što možemo potvrditi da jest, pozivajući se na blagu mediteransku klimu i šumu Kalifront koja se smatra jednom od najljepših šuma crnike na Mediteranu. Prvi pisani podaci o otoku Rabu našli su se već u antici, a postoje dokazi da je prvi čovjek na otoku bio puno ranije, već u razdoblju Paleolita. Gradnja Raba čije ostatke imamo i danas krenula je s naseljavanjem Liburna. Kroz povijest otok je privlačio mnoge moreplovce, sve od starih Rimljana pa do Slavena koji su mu u 7.st. nadjenuli ime Rab. U arhitekturi stare gradske jezgre mnoga razdoblja ostavila su svoj trag, sačuvani

su brojni ostaci koji nam naglašavaju njegovu slavnu prošlost u kojoj su nastala mnoga kulturna dobra, folklorni običaji i tradicija koja se prenosila s naraštaja na naraštaj, a u konačnici je očuvana u svom prvobitnom obliku. (Staničić 1987: 17)

Kada kažemo Rab, onda mislimo na cijeli otok s mjestima Lopar, Mundanije, Supetarska Draga, Kampor, Palit, Banjol, Barbat, ali kruna svih je najljepše mjesto po kojem je cijeli otok i dobio ime – Rab, ta mediteranski stiješnjena urbana cjelina koja je nekog literarno raspoloženog nahodnika podsjetila na veliki, bijeli brod usidren u luci s četiri jarbola – četiri visoka rapska zvonika. A ona zdanja što su izrasla izvan ovog povijesnog središta, to je novi Rab, njegova suvremena, moderna vizija sadašnjosti i budućnosti. (Staničić 1987: 14)

Rab je jedan prelijepi, maleni, četvrti po veličini kvarnerski otok, kako ga je Ivan Tomko Mrnavić opisao u svom djelu *Život Magdalene Budrišić od knezova Žirova*: „Rab grad na otoku mora hrvatskoga leži a pri boku kraja velebskoga.“ (Antoljak 1986: 9) Hrvatski naziv Rab nastao je premetanjem likvida u latinskom nazivu Arba koja dolazi od indoeuropske osnove *arb* odnosno taman ili mrk što se odnosilo na prekrivenost crnogoričnom šumom. Za vrijeme Rimskog carstva je imenu Arba pridodan i pridjev *felix*, što dolazi od latinskog *fecundus* u značenju plodan, obilan, sretan te je od onda poznat kao sretan, šumovit, zelen otok: „kojom zaslugom je Rab, tadašnja Arba, dobio ovo visoko priznanje Rimske države nije sa sigurnošću potvrđeno, ali se može pretpostaviti da je tada Rab učinio nešto veliko za Rim.“ (Barić 1995: 21) Uz pogodan zemljopisni položaj, ugodne mediteranske uvjete i ostale pogodnosti koje ovaj otok prirodno ima, on ima dragocjenu i bogatu povijest iz koje i crpimo značajnu rapsku baštinu;

„povijest nam kazuje da je Rab svoju izuzetnu privlačnost mnoga stoljeća plaćao robovanjem, zlatom i ljudskom krvlju. Njegova blaga klima u zavjetrini i umiljate zelene površine privlačile su oči moreplovca i zavojevača sve od starih Rimljana koji osvojiše i imenovali Rab – municipij Arba, do Ostrogota i Bizantinaca, i do Slavena Hrvata koji u VII.st., stigavši na Jadran prigriše te obale i otoke kao dio svoje nerazdvojne sudbine i domovine, davši drevnoj Arbi svom jeziku blisko – Rab.“ (Staničić 1987: 13)

Proučavajući Rab kronološki, od samih Liburna koji su bili prvi naseljenici, što arheološka istraživanja potvrđuju, preko Rimskog carstva u kojem je i nastao grad kakvog vidimo danas, izgrađen kao rimski *civitas* s mnoštvom vojnih utvrdi po cijelom otoku. Zatim Rab možemo promatrati pod vlašću Bizanta koji su ga uredili kao *municipij*, za vrijeme hrvatskih vladara na otok dolaze benediktinci koji su proveli vrlo značajnu i duhovnu i graditeljsku obnovu otoka. Nakon što se otok izvukao od Mletačke Republike i njihove vladavine osnovala se i Rapska komuna odnosno kneževina, ali tek zahvaljujući hrvatsko-ugarskom kralju Ljudevitu I. Anžuvincu Rab je bio konačno oslobođen te je upravo taj događaj značajan za nešto što Rabljani posebno njeguju i cijene i po čemu je otok Rab uvelike poznat. To je Rabska fjera. Ono što otok Rab čini posebnim i vrijednim jest dobro očuvan, vrijedan i zanimljiv kulturni identitet. Kulturni identitet Raba itekako pokazuje da je on sretan otok, a sretni su i ljudi na njemu. Ne kaže se uzalud jednom Rab, uvijek Rab.

Kulturna baština otoka Raba

Rab je otok koji svoju srednjovjekovnu kulturnu baštinu odaje već na prvi pogled u svoja četiri zvonika, prema mnogim opisima grad Rab je kao veliki brod usidren u luci s četiri jarbola. To je duša starog grada i ono što ovaj otok čini posebnim, ali to nije jedino što veliča njegovu vrlo bogatu kulturnu baštinu kojom se otočani ponose. Ono što je iznimno važno jest činjenica da je sva kulturna baština jako dobro sačuvana s obzirom na burnu prošlost koju ovaj grad ima, sve povijesne etape koje je grad prošao itekako se daju prepoznati i pomno se čuvaju. Prvi kulturno-povijesni spomenici izgrađeni su još za vrijeme cara Oktavijana, dakle u razdoblju između 30. g. pr. n. e. i 14. g. pr. n. e. Zatim su uslijedili spomenici iz vremena Rimskog carstva i u konačnici najveće blago koje nam je ostalo jest iz razdoblja srednjeg vijeka i oni su najznačajnije obilježje Raba. (Staničić 1987: 35)

Ono u čemu danas kulturna baština igra veliku ulogu jest turizam, a igrala je i u prošlosti, činjenica je da je Rab bio jedno od prvih turističkih mjesta na sjevernom Jadranu. No nije ovdje u prvom planu turizam i zarada već njegovanje, očuvanje, zanimanje i ljubav prema vlastitom otoku, njegovoj ostavštini koju smo dobili u nasljeđe da ju čuvamo i dičimo se njome te da trud i

brigu oko nje prosljeđujemo i na sljedeće naraštaje. To jest, da očuvamo kulturni identitet našeg grada. Vrlo važno u očuvanju identiteta jest da Rab ima svoju priču, ima četiri zvonika kao četiri godišnja doba, ima dvanaest sporednih ulica kao dvanaest mjeseci u godini i ima tristo šezdeset pet kamenih ploča u glavnoj ulici kao tristo šezdeset pet dana u godini.

O materijalnoj baštini otoka moglo bi se jako puno reći, ono najvažnije je da je cijeli otok prepun antičkih, gotičkih, renesansnih i baroknih građevina; palače, crkve, gradske zidine, kule te niz portala, balkona, lijepih prozora i značajnih natpisa. Da ne nabrajam sve značajne spomenike jedan po jedan, navest ću najbitnije i najpoznatije: današnju katedralu, palaču poznatog Rabljanina Markantuna de Dominisa, skup palača Knežev dvor i najvažniji povijesni spomenik Spomen-groblje žrtvama fašističkog terora iz Drugog svjetskog rata u mjestu Kampo. Jedan od najznačajnijih spomenika je Crkva sv. Marije iz 12. st.: „to je bivša rapska stolnica, a danas župna crkva, izgrađena u romaničkom stilu kao trobrodna bazilika s tri apside. Jedan od najljepših zvonika na Jadranu je glavni rapski Zvonik sv. Marije, visok 26 metara.“ (Staničić 1987: 35) Palača obitelji Dominis koja se nalazi u glavnoj ulici starog grada Raba je najljepša građevina iz srednjeg vijeka, sačuvana u prvobitnom izdanju, u toj kući se rodio zaboravljeni genij Markantun de Dominis na čije su porijeklo Rabljani izrazito ponosni. Zatim vrijedan spomena jest skup palača Knežev dvor, sve palače su rađene u različito vrijeme zbog čega kao skup izgledaju posebno, u tom dijelu se danas nalazi gradska općina i također se pazi na prvobitan izgled. Na mjestu Spomen-groblja nalazio se logor, fašistički logor u kojem je umrlo preko četiri tisuće osoba.

Ono što ću navesti kao rapsku nematerijalnu baštinu jest rapski dijalekt, svakako drugačiji unutar skupine čakavskih ikavsko – ekavskih govora, toliko poseban da se razlike primjećuju u svakom naselju na otoku Rabu. Nažalost, kao što je moguće pretpostaviti, taj govor se sve više i više gubi. Najpoznatiji primjer starog rapskog govora jest korištenje aorista, danas teško za čuti, autor koji posebnu pažnju pridaje našem čakavskom dijalektu te zbog toga i piše prozu i poeziju na izvornoj, rapskoj čakavici je Josip Fafandel. Postoje i dva znanstvena rada koja su se usmjerila na rapski govor, a to je Rapski dijalekt poznatog rapskog filologa Marcela Kušara i djelo Rapska čakavština profesorice Ive Lukežić. (Barić 2001: 54) Nadalje, vrlo važan rapski folklor, njeguje se vrlo dobro. Od

folklornih manifestacija navest ću pučko kolo Rapski tanac koje se i dan danas pleše i prenosi na mlade. Osnovana su tri folklorna društva koja ga plešu: Rapski tanac iz grada Raba, sveta Lucija iz Banjola i folklorno društvo iz Lopara. Zanimljivo je kako je prije svako naselje na Rabu imalo drugačije figure tog plesa. Značajan je i instrument kojim se prati Rapski tanac, a to je mih, puhačko glazbalo napravljeno od janjeće kože, ima cijev kroz koju se puše i svirale koje proizvode zvuk. Za vrijeme plesa sudionici nose rapsku nošnju, koja nije dovoljno istražena te postoje razlike između novijih i starijih nošnji.

Naravno, kao nematerijalnu ostavštinu ću navesti obrte i umijeća koja nestaju i ne koriste se već dugi niz godina, ali se uče i obrađuju kako bi se pokazali na Rabskoj fjeri, npr. ispisivanje glagoljice, češljanje vune, izrađivanje novčića i tako dalje. I još nešto što bih navela kao kulturno dobro koje se njeguje su svakako maškare na otoku. Po maškarama je najpoznatije mjesto Lopar koje njeguje tradiciju maškaranju staru 150 godina, dok je u gradu Rabu izostao stari običaj maskiranih pjevača, ali se zadržalo tradicionalno pokladno suđenje krivcu Juri Piškancu za sva nedjela koja je učinio rapskom puku tokom čitave godine.

Vrlo je važna i tradicija procesije Križi koja se održava posljednje nedjelje u travnju, tradicija stara preko 500 godina. Veže se uz predaju po kojoj su se Rabljani u doba kuge i kolere zavjetovali Majci Božjoj na hodočašća.

Rabska fjera

Izrazito važna otočanima, Rabska fjera je manifestacija koja ima dugu tradiciju. Tradicija nas vraća u godinu 1364. Te davne godine Veliko vijeće grada Raba je proglasilo ferije ili tempus feriarum:

„općinske javne svečanosti su dobile latinski naziv tempus feriarum (vrijeme raspusta, odmora). Tada se u gradu govorilo talijanskim i hrvatskim jezikom, čakavski. Latinski naziv tempus feriatum pretvoren je u ferije (hrvatski) odnosno ferie (talijanski). (...) Ferije odnosno raspust, praznovanje pretvorio se u sajam pa su ga na talijanskom jeziku prozvali Fjera.“ (Barić 2007: 54)

To su svečanosti koje su održavane sedam dana u danima oko blagdana sv. Jakova, sv. Ane i sv. Kristofora, zaštitnika

grada te na dan kada je Rab oslobođen uz pomoć sv. Kristofora i na dan kada je sv. Kristofor umro: „smisao štovanja sv. Kristofora je isključivo kršćanski. Centralna proslava održava se u crkvi proslavom svečane sv.mise i procesijom s moćima. Toj svečanosti pridružuju se ostali folklorni i zabavni sadržaji, a nekoć i plemenite viteške igre koje su odražavale propalu plemićku kulturu grada Raba.“ (Barić 1995: 35) Svečanosti su uvedene i u znak hvale Ludoviku Velikom koji je Rab oslobodio od Mlečana, potvrdu za ovo nalazimo u Kamporskoj kronici koju je pisao franjevac fra. Odoriko Badurina te je napisao ovako:

„Veoma je bilo drago dalmatinskim gradovima, pa i Rabu, što ih je kralj Ljudevit 58.oslobodio od Mlečana. Zato se 1364., 21/7 sakupe u Rabu gradski oci u „Veliko vijeće“ tj. i pučani i plemići, te tu zakluče u počast kralja Ljudevita, ov na svetu uspomenu i čast sv. Kristofora, da se otsele u Rabu najsvetanije godišnje slavi: I. Dan 9/V. Dies Victoriae tj. onaj dan kada je Rab oslobođen zagovorom sv. Kristofora od Normana, ..., II. Dan 27/VII. Dan mučeničke smrti sv. Kristofora: Dies Natalis (Rođen Dan jer crkva kat. Dan smrti mučenika slavi kao D. Natalis tj. rođen za nebo.)“ (Badurina 1936.-1956.)

Te iste ferije, u ponešto izmijenjenom obliku, održavaju se i danas na iste dane i kao takve su prvi srednjovjekovni festival u Hrvatskoj:

„ferije u današnjem obliku obnovljene su 2002. godine kao izvorna kulturna manifestacija, a od 2003. održava se pod nazivom Fjera.Bilo bi razumnije da je ostao izvorni naziv Ferije (raspust) iz hrvatske autohtone kulturne baštine čiji je temelj u latinskom tempus feriarum umjesto znatno mlađeg talijanskog naziva fjera (sajam).“ (Barić 2007: 59)

Ono što se događa za vrijeme fjere jest da se stari grad Rab pretvara u jednu veliku pozornicu, svi sudionici fjere su kostimirani i imaju određenu ulogu. Veliku važnost ima procesija, Mlacović ju opisuje: „procesija u predvečerje zaštitnikova praznika koja je vijugala po gradskim ulicama prema staroj katedrali sv. Marije bila je najviši izraz čvrstoće društvenih veza u zajednici. Čudotvorna svečeva lubanja, najdragocjenija Rapska relikvija, koju su nosili u brižljivo izrađenom srebrnom sanduku dekoriranom dragocjenom krunom.“ (Mlacović 2008: 14) Naime, u tri dana cilj je pokazati kako se živjelo u srednjem vijeku na

našem otoku pa se prikazuju starinski zanati i vještine, priprema se hrana koju su davnih dana kuhali naši predci, nude se domaći proizvodi i sve to uz puno muke i truda mnogobrojnih sudionika. U svakom uglu gradskih ulica mogu se vidjeti ponude domaćih proizvoda, obrti ili možda igrokaz naših Gubavaca. Naime, osim Udruge samostreličara koja se uvelike angažirala oko programa fjere, postoji i Udruga rapskih gubavaca koja je svoj prvi nastup na fjeri imala 2005. godine. Imaju osamdeset aktivnih članova i svi se u danima festivala maskiraju, naime pored kuge u srednjem vijeku je vladala još jedna bolest, a to je guba pa ova Udruga glumi oboljele od nje, poanta je da izgledaju što ružnije i odvratnije i tako hodaju ulicama grada. Riječima se uopće neda dočarati ugođaj i doživljaj Rabske fjere. Najznačajniji dio Rabske fjere i ono na čemu fjera počiva jest viteški turnir koji se održava na zadnji dan fjere. Tog viteškog turnira nebi bilo da nema naše vrijedne Udruge rapskih samostreličara.

Rapske viteške igre

„Prema onome što je do sada napisano može se reći da su se na Rabu priređivale viteške igre ili održavala neka vrsta „turnira“ na kojima su se nadmetali najbolji strijelci ili pokazivali snagu i umješnost u nekoj igri. Igre su trajale i po nekoliko dana ako je bilo više sudionika ili ako su se održavale u bolja vremena.“
(Barić 1995: 37)

Rapske viteške igre su temelj Rabske fjere. Kako mi je kazao umirovljeni predsjednik Udruge rapskih samostreličara, obnova viteških igri dogodila se prije osmišljavanja fjere, viteške igre nisu imale okvir u koji bi se smjestile. Cjelokupna fjera se osmislila puno kasnije nego što smo imali vitezove i Udrugu samostreličara koja je promicala obnovu rapskih viteških igara. Krenimo od samih osnova, sudionici viteških igara nisu samo samostreličari koji se natječu, tu su i mnogi drugi, svaki sudionik ima svoju ulogu koju obnaša prije, za vrijeme i nakon samog natjecanja, dakle imamo zastavničare, samostreličare, plesače i plemstvo. Svaka od tih sekcija je drugačije odjevena, odjeća se krojila posebno za tu prigodu i bila je određena pravilima odijevanja tog vremena. Prije samog natjecanja, svi sudionici imaju blagoslov u crkvi, a zatim kreće povorka kroz grad, određen je i raspored sudionika u povorci te se obično korača u skladu sa zvukom trublje i bubnjeva: „vitezovi su bili na čelu

povorke koja se kretala gradom. Ispred njih su bili samo zastavničari, fanfaristi i bubnjari.“ (Barić 1995:41) Zastavničari nose zastave, ukupno jedanaest zastava, otok Rab je podijeljen na sedam mjesta, svako mjesto ima svoju zastavu, prva zastava u nizu bude državna zastava, a vrlo važne su i zastava grada Raba, zastava Udruge rapskih samostreličara i zastava koja je simbol samih samostreličara. Kada započne natjecanje u samostrelu zastavničari se poslože sa strane, a zastave se viju. Nadalje, samostreličari u povorci nose na ramenima svoj samostrel, kada stignu na mjesto održavanja igara, poslože se u redove i polože svoje samostrele ispred sebe, kada se prozove natjecatelj za nastup, kreće prema pozornici, na pozornici se nalazi stalak na koji se samostrel položi i stolica na kojoj natjecatelj sjedi dok puca, priprema samog samostrela za pucanje traje tri do četiri minute, a također sljedeći natjecatelj mora biti u pripravnosti za odlazak na pozornicu. Svaki samostreličar ima dva pucanja, s obzirom na blizinu strijele u meti, plemstvo odabire pobjednika. Nagrade budu bogate, najčešće kakav prsten ili narukvica, ali ono puno važnije jest ugled, samostreličari su vrlo ponosni kada pobjede jer igra nije nimalo laka i puno truda treba uložiti u vježbu i iskustvo koje ih dovodi do pobjede. Zastavničari, bubnjari i fanfaristi jednako su obučeni, na nogama imaju smeđe čizmice do gležnja, smeđe hlače koje idu u čizme i vežu se na koljenima, preko svega ide bijela košulja dugih rukava, a preko nje smeđi prsluk, na glavi je obavezno kapa s perom od fazana na lijevoj strani. Samostreličari imaju ponešto izmjenjenu odjeću, mogli bismo reći malo bogatiju, na nogama također imaju čizme i hlače koje se vežu na koljenima, ali preko bijele košulje imaju drugačiji prsluk, prekriva većinski dio košulje i spojen je s ogrtačem koji im pada preko ramena. Boja je također smeđa s pozlaćenim simbolima. I na glavi im je ista kapa kao i svima. Plesači odnosno plemstvo je najraskošnije odjeveno, žene imaju prekrasne, dugačke haljine u raznoraznim bojama, s dugačkim rukavima, neke su šire i vuku se po podu, neke su uže, nose se i vjenčići u kosi ili takozvani veo, sve budu prepune nakita i pažljivo napravljenih frizura, obično se rade pletenice u svakakvim kombinacijama. Muškarci koji čine plemstvo imaju dio odore slične samostreličarima, nose čizmice i tajice u raznim bojama, a gornji dio odore čine teški prsluci dugih rukava. Na glavi su obavezno kape, ali bez fazanovog pera, puno elegantnije. Odore koje članovi Udruge nose se prenose generacijama i pokušavaju se očuvati što starija

izdanja, ali naravno rade se i nove po uzoru na prvobitne odore koje se čuvaju u prostorima Udruge. Nakon natjecanja plesači imaju svoj nastup, plešu se uvježbani plesovi u muško ženskim parovima, za svaki nastup je dovoljno šest takvih parova, poslože se u dva reda po tri para te ih prati muzika. Lakše je pratiti ples ako sam nastup izvodi manje ljudi i članovi koji pripadaju sekciji plesača se izmjenjuju za svaki nastup. Postoji i jedna mala sekcija unutar Udruge, a to je sekcija topnika, naime iznad trga na kojem se igre održavaju nalazi se top, pucnjem iz tog topa tradicionalno se obilježava početak i kraj viteških igara, odnosno početak i kraj Rabske fjere. Mjesto održavanja rapskih viteških igara je oduvijek bilo isto, to je glavni trg u dijelu starog grada Raba, a Barić to opisuje ovako:

„Do sada je već navedeno da su se rapske viteške igre održavale u Varošu, pod zidinama Grada i to pred gradskim vratima ispod Kule sv. Kristofora i Kule smjelih. Prostor današnjeg Trga sv. Kristofora pa sve do brda Kokošice bio je tada bez građevina i bez šume pa je bio pogodno i prostrano mjesto za održavanje igara.“ (Barić 1995: 38)

Postoje i datumi kada se održavaju natjecanja, četiri su obavezna i službena koja su se prenijela prema tradiciji iz srednjeg vijeka, a to su na Dan Državnosti, na Dan grada Raba, na dan Rabske fjere i na dan blagdana Velike Gospe. Naravno viteške igre su obavezne i s pobratimljenim Sanmarinezima, samostreličarima Republike San Marino, naime jednom godišnje naši samostreličari odlaze k njima i jednom oni dolaze k nama. Što se tiče tih igara, pravila su malo drugačija, odnosno nagrada. Nagrada je bokal, ime pobjednika piše se u takozvanu Knjigu pobjednika, a ovisno o pobjedniku bokal odlazi na čuvanje, ako pobjedi rapski samostreličar onda bokal godinu dana ostaje na Rabu.

Zanimljivo je da te igre uopće nisu propisane pravilima, jednostavno je, koji strijelac pogodi strijelom bliže meti, on je pobjednik. Suci su sjedili nasuprot meti te su odluku o pobjedniku donosili uz pomoć tzv. pomoćnih sudaca koji su stajali uz samu metu. Naravno, pobjednik igara bio je i nagrađen, dobivao je i novčanu nagradu, ali ono puno važnije natjecateljima bio je ugled i slava koju su uživali nakon pobjede.

„Na obnovljenim viteškim igrama pobjednik turnira u strijeljanju iz samostrijela dobiva nagradu nazvanu „Felix“. To je najviše priznanje koje daje Grad Rab

najboljim strijelcima na turniru. Pored novčane nagrade najbolji strijelac dobiva i kopiju male amforice „Felix Arba“ a njegovo ime se trajno upisuje u Kroniku Rapskih viteških igara.“ (Barić 1995: 22)

Glavno oružje na viteškim igrama je samostrel. U uporabu se samostrel uveo davne 1597., potvrdu nalazimo u samom statutu u kojem se navodi korištenje samostrela na brodovima. S obzirom da su naučili njime rukovati, jasno je kako su ga krenuli ubrzo koristiti i u viteškim igrama. I tako je ostalo do danas. Najvažniju ulogu u obnovi viteških igara i oni kojima možemo zahvaljivati što viteške igre postoje i dan danas su članovi Udruge rapskih samostreličara. To je neprofitna Udruga, najveću podršku u svakom smislu dobivaju od Grada Raba i Turističke zajednice grada Raba, članovi su zadovoljni radom Udruge i podrškom koju dobivaju, mladi se učlanjuju samoinicijativno što je najvažnije kako bi se igre očuvale i prenosile na iduće generacije.

Udruga rapskih samostreličara

Dana 15. veljače 1995. osnovana je Udruga rapskih samostreličara kako bi obnovili rapske viteške igre. To je bio glavni cilj; „Udruga rapskih samostreličara je osnovana 1995. godine. Njeguje staru rapsku tradiciju natjecanja samostrijelaca samostrelom na rapskim viteškim igrama utemeljenim 1364.“ (Barić 2001: 71.) Da bi shvatili kako je započelo osnivanje i na čiji poticaj, moramo krenuti od sv. Marina. Naime sv. Marin bio je klesar, rodom s Raba, točnije iz Lopara (Barić 2007: 284), živio je za vrijeme cara Dioklecijana koji upućuje njega i klesara Lea u kamenolome na brdo Titano, nakon tri godine odlazi propovijedati u Rimini gdje su ga optužili kao kršćanina, a to se onda kažnjavalo smrću, zbog lažne optužbe Marin se ponovo sklonio na brdu Titanu gdje je sagradio skrovište, danas ga smatraju utemeljiteljem i zaštitnikom Republike San Marino. Upravo zbog svog osnivača Rabljanina između San Marina i Raba 1968. potpisana je povelja o prijateljstvu: „stanovnici Republike San Marina su ponosni na podrijetlo svoga utemeljitelja pa su u zadnje vrijeme stvorene jake emocionalne veze Rabljana i Sanmarineza. Godine 1968. je potpisana i Povelja o bratimljenju dvaju gradova.“ (Barić 2007: 285) Godinu dana kasnije, Sanmarinezi dolaze u posjetu na Rab te pokazuju vještinu strijeljana iz samostrela, odnosno kako ga oni zovu *balestra*, a svoje samostrijelce *balestrieri*. Na njihov poticaj smo u Rabu

1995. i mi dobili Udrugu samostreličara na koju su svi bili i ostali ponosni, Udruga promiče i njeguje staru rapsku tradiciju među mladima, godišnje imaju četiri obavezna nastupa u gradu Rabu na kojima se pokazuje vještina korištenja samostrela, a gostovanja se održavaju i na mnogim drugim mjestima što unutar, a što van naše države. Među tim nastupima su naravno i susreti s pobratimljenim samostreličarima iz San Marina. Kao i svaka udruga, Udruga rapskih samostreličara ima svoj statut koji svaki član mora poštivati, ima predsjednika, svoj grb i zastavu, i prema riječima jednog od članova danas broji dvjestotinjak članova.

Istraživanje Rapskih viteških igara

Cijeli rad Rapske viteške igre nastao je na temelju istraživanja istih, kroz razgovore s pokojnim osnivačem Udruge rapskih samostreličara gospodinom Ugom Belamarićem i s jednim od mlađih članova Udruge. Naime moje terensko istraživanje vođeno je u lipnju 2016., iz njega su proizašle dvije tonske snimke, obje u trajanju od dvadeset i pet minuta te u nastavku donosim detaljan opis svog istraživanja i informacije koje sam pritom saznala.

Prvi sugovornik bio mi je Nikola Barčić, rodom iz mjesta Mundanije na Otoku Rabu, tada dvadesetčetverogodišnjak i relativno nov član u Udruzi rapskih samostreličara. Iz dugogodišnjeg poznanstva, zaključila sam da je idealna osoba za moje istraživanje, komunikativna osoba koja je voljna dati svoj doprinos i tako sam se odlučila uključiti ga u istraživanje. U kratkom telefonskom razgovoru sam objasnila svom sugovorniku o čemu je riječ i zamolila ga za suradnju, on je s oduševljenjem pristao te smo odmah dogovorili vrijeme i mjesto. Pripremila sam upitnik pitanja koji ću mu postaviti, uvela ga u način ispitivanja te objasnila kako ću zabilježiti zvukovni zapis. Na početku razgovora pomalo je bio nervozan, više zbog samog snimanja i što nikad to nije radio, ali razgovor i tema o kojoj je pričao mu je itekako bila draga i strah je nestao kad je shvatio da su pitanja koja sam mu pripremila samo potraga za osnovnih informacijama o Udruzi i njenom djelovanju na Rabskoj fjeri. Započela sam s pitanjima vezanim uz njegov položaj u Udruzi i njegov motiv za priključivanje u Udrugu pri čemu sam doznala da se Udruga dijeli na četiri sekcije prema funkciji koju član može obavljati, pa član može biti samostreličar, zastavničar, plesač ili plemić te naravno

ista osoba može obavljati više funkcija. Zatim mi je objasnio kako je poželjno da članovi Udruge budu rodom s otoka i da se on prijavio zbog vlastite znatiželje i ambicije za sudjelovanjem. Nakon osobnijih pitanja, krenula sam s pitanjima vezanim uz samu Udrugu, dakle kada je osnovana, koliko ima članova, smatrajući da su to lakša pitanja, na koja moj sugovornik sigurno može dati točne odgovore, a pritom se opustiti za daljnji razgovor. Ispričao mi je kako Udruga broji dvjestotinjak, aktivnih i neaktivnih članova, obilježavaju svojim nastupom četiri važna datuma u gradu te odlaze na gostovanja van grada i van države kada ih se pozove. Kroz priču o pobratimljenju sa Sanmarinezima sam vidjela da je vrlo iskren i pažljiv član Udruge te se brine o promicanju njenih aktivnosti. Moja daljnja pitanja ticala su se samog nastupa, povorke koja mu prethodi, odjeće koju sudionici nose koju mi je vrlo rado usporedio s odjećom Sanmarineza, potvrdio mi je da interesa za uključivanje u Udrugu ima, da se trude održavati tradiciju što svečanije i profesionalnije, da je on već osam godina zadovoljan i ponosan član Udruge koja nastoji kroz fjeru prikazati svoj grad u što boljem svjetlu.

Drugi sugovornik u ovom istraživanju bio je cijenjeni i najznačajniji samostreličar na otoku, gospodin koji je tada imao skoro 70 godina, osnivač Udruge i jedan od glavnih promicatelja viteških igri, Ugo Belamarić. I s njim sam došla vrlo lako u kontakt i zamolila ga za malu pomoć, vrlo rado je pristao no zbog bolesti i operacija nije bio u mogućnosti izaći te me vrlo ljubazno primio u svoj dom. Kad sam stigla na razgovor, gospodin Ugo me je dočekao s iznimnom količinom prikupljenog materijala vezanih uz Rabsku fjeru koje je on godinama sakupljao, dozvolio mi je da sve pregledam i poslužim se ako mi što može pomoći u mom istraživanju. I za njega sam pripremila pitanja ali nisam ih ni stigla postaviti. Gospodin Ugo bio je elokventan i zanimljiv govornik koji krene priču sam od sebe, u nju unese jako puno detalja i entuzijazma te mi je na taj način dao puno značajnije informacije nego što bi ih dobila kroz pitanja koja sam sama pripremila. Ispričao mi je detaljno kako je došao na ideju osnivanja Udruge Rapskih samostreličara, na čiju inicijativu, opisao mi je točno mjesto gdje je prvi put otvorio fascikl s naslovom Rab-San Marino i koliko je to utjecalo na daljnju suradnju. Vrlo detaljno mi je opisao tko se pobrinuo za odjeću rapskih samostreličara, gdje su tražili tkaninu i inspiraciju za unikatnu odoru, nabrajao mi je značajne ljude koji su zaslužni za sve to, ispričao mi je o prijateljstvu s uglednim gospodinom iz San Marina koji ga je

pozvao vidjeti njihov festival srednjovjekovlja i kako je to bio okidač za nastanak Rabske fjere. A meni vrlo važno, potvrdio je kako su viteške igre glavna i najvažnija sastavnica Rabske fjere. Gospodin Ugo bio je u razgovoru vrlo emocionalan, Udruga mu je jako puno značila i cijeli svoj život radio je i zalagao se da ta Udruga nešto postigne, za vrijeme održavanja ovog istraživanja gospodin je bio u mirovini te im je neumorno pomagao zato je bio i ostao, iako ga više nema među nama, počasni predsjednik Udruge. Informacije iz oba razgovora iskoristila sam u glavnom poglavlju svog rada kako bih opisala Rabsku fjeru i rapske viteške igre.

Zaključak

Grad Rab karakteristično je urbano središte još od srednjovjekovnih vremena. Svako mjesto na otoku moglo bi nam ispričati bar jednu dugu priču o sebi. Uz spomeničku baštinu, pažnju privlači i bogata tradicija običaja svjetovnog i duhovnog karaktera. Spomenimo još jednom obnovljene rapske viteške igre, utemeljene davne 1364. godine koje su bile temelj mojeg terenskog istraživanja, istraživanje sam započela u knjižnici, očekujući mnogo materijala o tom važnom segmentu rapske kulturne baštine, ostala sam razočarana uvidjevši da se o viteškim igrama jako malo pisalo, to me dovelo do ideje o terenskom radu s ljudima koji će mi dati izvrsne podatke i kojima mogu vjerovati puno više nego nečemu što je zapisano. One su vrlo važan dio kulturnog identiteta otoka Raba i neizostavan dio u bilo kakvoj priči o kulturnoj baštini. Rapske viteške igre su nastale u čast zaštitnika grada, sv. Kristofora i nakon dugog niza godina, njemu u čast se još uvijek i održavaju. S obzirom da je Rab jako bogat materijalnom kulturnom baštinom, postoji puno više radova koji nju detaljno obrađuju od nematerijalne kulturne baštine, zato se moj rad temelji na radovima vrijednih i marljivih građana otoka Raba koji su godinama sakupljali građu za svoja djela i temelji se na mom terenskom istraživanju koje je dalo značajne rezultate, a iskustvo tog istraživanja pamtit ću godinama. Iz priloženog istraživanja mogu zaključiti kako vrijeme prolazi, stara se izdanja odijevaju u novo ruho, ali se temelji ne mijenjaju, Rabljani i dalje čuvaju svoj kulturni identitet, poštuju svog sveca zaštitnika, održavaju Rabsku fjeru i viteške igre njemu u čast, ali i koriste to sve jako dobro u svrhe turističke djelatnosti. Prvi srednjovjekovni festival u našoj državi se jako dobro promovira i popularizira u

javnosti te uspješno doprinosi turističkoj aktivnosti. Naravno kao i svugdje vremena se mijenjaju i svemu se pridaje novo značenje; „ali kao simboli povijesti četiri visoka rapska tornja već stoljećima stoje, kao svjedoci prošlosti, kao nijemi čuvari pouka i zapisa povijesti.“ (Staničić 1987:14)

Tumač manje poznatih pojmova i imena

1. *Balestra* od lat. ba[ll]ista: balista, prema grč. βαλλίζω: izbacujem – samostrel.
2. *Civitas* (plural: Civitates) je latinska riječ koja je značila građanstvo - državljanstvo, to je bio i pravni termin koji se odnosio na stanovnike, ali i čitava naselja i političke zajednice i određivao njihov pravni status.
3. *Črnčić, Ivan*. Hrvatski povjesničar i slavist. Autor je mnogobrojnih monografija, studija, rasprava i članaka iz hrvatske kulturne i crkvene povijesti. Poglavitito usmjeren na proučavanje crkvene i kulturne povijesti, dao je važne prinose objavljivanjem izvorne građe iz domaćih i stranih pismohrana.
4. *Ferije* (lat.). U antičkom rim. kalendaru, praznični dani određeni za javne ili privatne svetkovine.
5. *Guba, lepra ili Hansenova bolest* (grčki λέπτι = riblje krljušti) je zarazna bolest poznata od drevnih vremena, kada je bila zdravstveni problem u Kini i Indiji.
6. *Kristofor*. Značenje imena dolazi od grčkog Christophoros - koji je nositeljem pomazanika, Krista. Od Christos - namazan, pomazan; Krist i phero - nositi, trpjeti.
7. *Municipij* (lat. municipium, plural. municipia) je izraz koji se u Rimskoj državi rabio za tzv. drugi razred gradova, čiji je status bio ispod kolonija (colonia). Municipiji su imali vlastitu samoupravu, ali njihovi građani, za razliku od kolonija, nisu imali rimsko državljanstvo nego tek tzv. latinsko pravo (ius Latii).
8. *Samostrel* (samostrijel), ručno bacačko hladno oružje za borbu, lov i šport. Potječe iz antičkog doba, a posebno se razvio tijekom srednjeg vijeka i ostao u uporabi sve do XVII. st. Sastoji se od kundaka i dijelova za natezanje i odapinjanje, luka i tetive. Ima veći domet i veću probojnost od luka i strijele, ali je brzina gađanja manja.
9. *San Marino* leži u masivu Monte Titano (749 m) i u brežuljkastom području (200 do 500 m) sjevernih Apenina, u

porječju gornjih tokova rijekâ Ausa (Aussa), Marano i San Marino. Proteže se u smjeru sjeveroistok– jugozapad u duljini od 14,5 km. Povijesna jezgra San Marina i masiv Monte Titana uvršteni su 2008. godine na UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine.

Popis literature, izvora i priloga

Literatura:

1. Antoljak, Stjepan. 1986. *O prošlosti otoka Raba*. Zadar – Rab.
2. Baraković, Juraj. 1989. *Slovo o Rabu*. Rab: SIZ Općine Rab i grafički zavod Hrvatske
3. Barić, Ivo. 1995. *Rapske viteške igre*. Rab: Udruga Rapskih samostreličara
4. Barić, Ivo. 2001. *Kulturni kapital rapske baštine*. Rab: Grad Rab
5. Barić, Ivo. 2007. *Rapska baština*. Rijeka: Adamić.
6. Črnčić, Ivan. 1867. *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rapskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*. Rim.
7. Kolumbić, Nikola. 1987. *Rapski dijaloški plačevi XV. i XVI. st.* u: Rapski zbornik. Zagreb: Matica Hrvatska.
8. Margetić, Lujo. 2004. *Statut rapske komune*. Rab-Rijeka.
9. Mlacović, Dušan. 2008. *Građani plemići. Pad i uspon rapskog plemstva*. Zagreb: Leykam International d.o.o.
10. Ogurlić, Dragutin. 1997. *Primorske bajke i pripovjetke*. Rijeka: Adamić.
11. Pederin, Ivan. 2011. *Svakidašnjica u Rabu od mistike do renesanse i baroka*. Rab: Ogranak Matice hrvatske.
12. Staničić, Ivan. 1987. *Rab, II. izdanje*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Literatura u rukopisu:

1. Badurina, Odoriko. 1936.-1956. Kamporska kronika. Rukopis.

Prilozi:

1. Snimka razgovora sa umirovljenim članom Udruge Rapskih samostreličara
2. Snimka razgovora sa članom Udruge Rapskih samostreličara

Web izvori:

1. Hrvatska enciklopedija: <http://www.enciklopedija.hr/> (posjećena: 1.lipnja 2016)

2. Wikipedija: https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page
(posjećena: 6. lipnja 2016)
3. Riječnik stranih riječi: <http://www.hrleksikon.info/>
(posjećena: 10. lipnja 2016)

RAB KNIGHT GAMES

(Summary)

In this paper I describe the island of Rab, an island of sun, sea and beauty, rich in natural and cultural heritage. From the perspective of cultural and historical heritage, of great import are Rab Knight Games, the main event of the medieval festival of Rabska fjera, held in honor of Rab's patron, Saint Christopher. In this brief work I will describe the island of Rab, a small island landscape, and its long and famous history, well preserved and passed down through generations. The goal of this work is to acquaint the reader with the island of Rab and its cultural identity, whose history reaches all the way back to the Middle Ages, to the events which shaped the island of Rab of today. Special attention is paid to Rab Knight Games. Its importance is confirmed by the member and retired president of Rab Association of Crossbowmen, whose greatest contribution manifests itself through the well-known and award-winning festival of Rabska fjera.

Key words: Rab, cultural heritage, Middle Ages, Saint Christopher, Rabska fjera, Rab Knight Games, Rab Association of Crossbowme